

IV De rol van de auteur

'Een echte schrijver werkte niet voor een krant en publiceerde niet in tijdschriften, had vooral geen baan of regelmatig inkomen. Het was een publiek geheim dat al die in literatuur geïnteresseerde heethoofden die "Nederlands" gestudeerd hadden, hun eigen moedertaal dus, aan de andere kant terechtwamen – de kant van de critici, de universiteit, het onderwijs, de dag- of weekbladpers, bij de uitgeverij of in de boekhandel: stuk voor stuk branches waarin de aartsvijanden van de literatuur zich verschanst hadden - of op zijn best tweederangsschrijvers werden'. – Geerten Meijsing¹

1 Introductie

De bevindingen omtrent de literair-kritische selectie vormden aanleiding om van een reproductiemechanisme te spreken. Bij de beslissing om een nieuwe titel al dan niet te bespreken, lijken critici zich in hoge mate te laten leiden door de keuzen die eerder binnen de kritiek ten aanzien van de betrokken auteur of uitgeverij zijn gemaakt. In het algemeen maken alleen debuutwerken die zijn verschenen bij een van de grotere literaire uitgeverijen kans op een substantieel aantal besprekingen. Een nieuwe publikatie van een auteur wiens eerdere werk veel aandacht van critici heeft gekregen, kan eveneens op ruime belangstelling rekenen. Voor een auteur van wie eerder werk niet of nauwelijks de recensiepagina's heeft gehaald, is er daarentegen weinig hoop dat het een nieuwe titel van zijn hand anders zal vergaan. In het licht van deze bevindingen zou men zeggen dat de auteur een min of meer machteloze actor² is in de literair-kritische receptie van een werk, een speelbal die aan hem al dan niet gunstig gezinde goden is overgeleverd. De auteur die de schijnwerpers van de kritiek reeds op zich gericht weet, kan passief achterover leunen in zijn troon. Hij hoeft slechts op gezette tijden nieuwe stof voor beschouwingen aan te leveren om keer op keer in het brandpunt van de literair-kritische aandacht te staan. De auteur die niet kan bogen op een al bestaande literair-kritische belangstelling voor zijn werk of voor de produkten van zijn uitgeverij, rest daarentegen weinig anders dan de hopeloze hoop dat een of andere buitengewone kracht het reproductiemechanisme doorbreekt en zijn werk in de schijnwerpers plaatst.

Een dergelijke interpretatie van de positie van de auteur onderschat mijns inziens de mogelijkheden die auteurs ter beschikking staan om invloed uit te

¹ Meijsing (1992: 143-144).

² 'Actor' in zoverre hij het materiaal voor de besprekingen van critici levert.

oefenen op de belangstelling en waardering voor hun werk. In dit verband kan worden verwezen naar enkele studies, waaruit (de opstelling van) de auteur juist naar voren komt als een belangrijke (f)actor in de literair-kritische meningsvorming over een werk.³ Deze studies indiceren dat in dit proces voor de auteur niet slechts een passieve rol is weggelegd, maar dat de belangstelling en waardering van critici daarentegen sterk kunnen afhangen van poëtische activiteiten van de auteur en van de overige activiteiten die deze in de literaire wereld ontplooit.⁴

Het spreekt voor zich dat publikaties aan de basis liggen van elke schrijversloopbaan of schrijversreputatie. Wie wel of geen schrijver is wordt immers niet door diploma's of andere formele criteria, maar in de eerste plaats door publikaties gedefinieerd. Een schrijver is niet zozeer iemand die schrijft, als wel iemand die als zodanig wordt erkend. Deze erkenning krijgt eerst en vooral gestalte in de bereidheid van een literaire uitgeverij om zijn geschriften te publiceren.⁵ Publikaties vormen een bevestiging van iemands schrijverschap en van de claims die hij uit dien hoofde kan doen gelden. Zo is het op gezette tijden uitbrengen van werk in boekvorm een vereiste om blijvend aanspraak te maken op aandacht van de dag- en weekbladkritiek.

Boekpublicaties blijken echter in de meeste gevallen niet toereikend om de belangstelling van critici op te wekken of vast te houden, of, algemener gesteld, om als schrijver een positie van betekenis te verwerven. De literaire wereld biedt slechts een klein aantal individuen een succesvolle carrière als auteur, terwijl velen een dergelijke loopbaan ambiëren. In het vorige hoofdstuk heb ik laten zien dat tal van auteurs in een gegeven periode dingen om de gunst van de kritiek. Slechts een klein deel hiervan kan rekenen op ruime aandacht van critici. Voor het gros van de gegadigden geldt dat hun publicaties onopgemerkt blijven of weinig belangstelling ondervinden. Het betreft hier niet alleen debutanten, maar ook auteurs met al een respectabel aantal ti-

3 Zie o.m. Van Boven (1992), Klautz (1990), Van Rees (1987) en Rodden (1989).

4 Zo wijst Van Rees (1987) op het actieve aandeel van de dichter Hans Faverey in de literair-kritische consensusvorming over zijn werk. Faverey heeft zich niet beperkt tot het op gezette tijden aanleveren van een nieuwe dichtbundel. Hij heeft tevens in enkele interviews uitgebreid gereageerd op hetgeen in de kritiek omtrent zijn werk te berde is gebracht en zijn poëtische uitgangspunten uiteengezet en verduidelijkt. Bovendien heeft hij zich in positieve zin gemanifesteerd via optredens op literaire festivals en tussentijdse publikaties in literaire tijdschriften. Deze activiteiten van Faverey lijken in belangrijke mate te hebben bijgedragen tot de positieve ontwikkeling in de kritische waardering van zijn poëzie.

5 Publikaties in literaire tijdschriften behelzen eveneens een vorm van erkenning en voor aspirantschrijvers kunnen ze een cruciale stap betekenen in de verwerving van toegang tot de fondsen van bepaalde literaire uitgeverijen (zie Janssen en Olislagers 1986: 276 vv). Tijdschriftpublicaties alleen zijn op termijn echter ontoereikend om iemand de status van auteur te verlenen. Wanneer deze publikaties op een gegeven moment geen vervolg krijgen in de vorm van boekpublicaties, – hetgeen het geval is bij een groot deel van de nieuwkomers die zich in literaire tijdschriften manifesteren (ibidem: 280 vv) –, impliceert dit dat iemands 'schrijverschap' geen verdere erkenning heeft gevonden en daarmee discutabel is geworden.

tels op hun naam. De laatsten kunnen geregeld constateren dat hun boek het niet alleen heeft afgelegd tegen 'de nieuwe Mulisch of Hermans', maar ook tegen werk van nieuwelingen, die in een klap de erkenning lijken te krijgen waar zijzelf al jaren voor ploeteren. Een en ander suggereert dat auteurs zich in veel gevallen ook anderszins actief moeten betonen om onderwerp van bespreking te worden en te blijven.

Wat dit betreft kan om te beginnen worden gedacht aan publikaties in literaire tijdschriften. Deze vormen een belangrijk podium voor auteurs, niet in de laatste plaats omdat hun lezerskring voor een belangrijk deel bestaat uit personen die beroepshalve zijn betrokken bij de productie of verspreiding van literatuur.⁶ Zij plegen literaire tijdschriften nauwlettend te volgen, onder meer vanuit de gedachte dat ze fungeren als 'de seismografen van bewegingen en ontwikkelingen die zich weldra aan de oppervlakte van het boekenaanbod zullen voordoen'.⁷ Via publikaties in literaire tijdschriften kan een auteur de belangstelling van collega-schrijvers, critici, uitgevers en andere literaire deskundigen voor zijn werk aanwakkeren of voorkomen dat zijn werk uit beeld verdwijnt in de periode dat hij werkt aan een volgend boek. De keus voor tijdschrift x of y is hierbij buitengewoon belangrijk. Enerzijds omdat deze, zoals De Nooy (1993) laat zien, verstrekende gevolgen kan hebben voor de beeldvorming over het werk van een auteur. Anderzijds omdat tijdschriftpublicaties, afhankelijk van de vraag wie de overige medewerkers van een tijdschrift zijn, een auteur in een netwerk van meer of minder 'nuttige' sociale relaties plaatsen.⁸

In de tweede plaats kan worden gewezen op het belang van activiteiten als het houden van literaire lezingen en voordrachten, het geven van interviews, het participeren in literaire debatten of polemieken en het publiceren van literatuurbeschouwelijke geschriften. Dergelijke activiteiten zijn voor een auteur niet alleen van belang met het oog op de vergroting van zijn naamsbekendheid binnen en buiten de kritiek. Zij bieden hem tevens de gelegenheid om zijn poëtische opvattingen kenbaar te maken en aan te geven waar hij als schrijver staat of geplaatst wil worden.⁹ In Hoofdstuk II is uiteengezet dat men in de literair-kritische praktijk aan de poëtische uitlatingen van de maker van een werk bijzondere waarde hecht. Dat deze uitlatingen regelmatig worden aangeduid als 'theoretische' uitspraken zegt veel over het gewicht dat er aan wordt toegekend. Critici veronderstellen niet alleen dat een auteur van enig formaat beschikt over een omvattende visie op de aard en functie van literatuur, maar tevens dat hij deze visie weet te integreren in zijn creatieve producten. Om die reden kunnen de uitspraken van de auteur over het eigen

6 Cf. Verdaasdonk en Seegers (1990).

7 Goedegebuure (1982b).

8 Verderop in deze paragraaf kom ik hier nog op terug.

9 En de 'plaats' waar hij impliciet voor heeft 'gekozen' door zijn werk door tijdschrift x of uitgeverij y te laten publiceren, te bevestigen of te nuanceren.

werk of over literatuur in het algemeen grote invloed uitoefenen op de literair-kritische beschouwing van een werk, wat als de centrale thema's van dit werk en de hierin belichaamde visie op de werkelijkheid, literatuur en het schrijverschap wordt gezien. De zojuist genoemde activiteiten bieden een auteur dus de mogelijkheid om te interveniëren in de receptie van zijn werk: door zijn literaire opvattingen en uitgangspunten te expliciteren, maar ook door te reageren op hetgeen critici over zijn werk te berde hebben gebracht; door eventuele 'misverstanden' omtrent zijn werk 'recht te zetten'¹⁰ en te anticiperen op mogelijke bezwaren van literair-kritische zijde;¹¹ door de aandacht te vestigen op 'onderbelichte' aspecten of thema's van zijn werk en zodoende de kritiek nieuwe stof tot beschouwingen te verschaffen.¹²

Ten derde wil ik de aandacht vestigen op al die activiteiten, die kunnen bijdragen tot een vermeerdering van wat kan worden aangeduid als het 'sociale kapitaal' van de auteur, oftewel 'het geheel van bestaande of potentiële hulpbronnen dat voortvloeit uit het bezit van een meer of minder geïnstitutionaliseerd duurzaam netwerk van relaties van onderlinge bekendheid en erkentelijkheid'. Een dergelijk netwerk van relaties is niet van nature gegeven en komt evenmin tot stand via een eenmalige institueringshandeling, maar vormt veeleer het resultaat van een niet aflatende institueringsarbeid:

'Het relatienetwerk is met andere woorden het produkt van individuele of collectieve investeringsstrategieën die bewust of onbewust gericht zijn op het vestigen of onderhouden van sociale relaties die op korte of lange termijn direct bruikbaar zijn. Dat wil zeggen op het transformeren van toevallige relaties, zoals die van buurt, werk (...), in relaties die tegelijkertijd noodzakelijk en kiesbaar zijn, en duurzame verplichtingen met zich meebrengen die subjectief worden ervaren (gevoelens van erkentelijkheid, respect, vriendschap) of institutioneel worden beschermd'.¹³

10 Zo laat Van Boven (1992) zien dat de schrijfsters van zogenaamde damesromans uit de eerste decennia van deze eeuw zich niet poëticaal hebben gemanifesteerd. Daarmee hebben ze de kans laten schieten om het (steeds negatievere) beeld dat in de literaire kritiek ontstond bij te sturen en zodoende te voorkomen dat hun werk in vergetelheid raakte.

11 Becker (1982: 357) verschaft enkele voorbeelden van de diverse strategieën waarmee schrijvers en andere kunstenaars de meningsvorming over hun werk in positieve zin proberen te beïnvloeden: 'Since artists know that other art world participants make reputational inferences from their work, they try to control the work that becomes available for making such inferences. They destroy work they don't want considered, or label it "unfinished"; if they are lucky, a court may (as French courts can) prevent the circulation of work they don't want publicly attributed to them. They distinguish categories of work, as contemporary photographers sometimes distinguish their "commercial" work (not to be considered in assessing them as artists) from their "personal" work (to be so used), according to the seriousness of their intentions in making it. They revise their work when they can, as Stravinsky and Henry James did'.

12 Vanzelfsprekend kan een auteur langs andere weg voorkomen dat de receptie van zijn werk in een impasse geraakt omdat het meeste er wel over gezegd lijkt te zijn. Hij kan de literair-kritische beschouwing van zijn werk bijvoorbeeld ook een impuls geven door bepaalde autobiografische bijzonderheden te onthullen of door zich toe te leggen op de beoefening van andere literaire genres.

13 Bourdieu (1989a: 132-133).

Hoewel het bezit van een omvangrijk sociaal kapitaal in het algemeen gesproken het leven en werk van mensen aanmerkelijk vereenvoudigt,¹⁴ lijkt het voor degenen met een artistieke of literaire professie van bijzonder belang. Zij moeten immers functioneren in een wereld, waarin de meeste activiteiten plaatsvinden op free-lance basis en niet worden gecontroleerd of gereguleerd door formele organisaties, afspraken en criteria. De diverse actoren in deze wereld kunnen zich dus in veel situaties niet beroepen op een of andere hogere, onpartijdige instantie, maar zijn voortdurend primair aangewezen op elkaar voor de vervulling van hun ambities.¹⁵ In een dergelijke setting zijn persoonlijke contacten en gevoelens van erkentelijkheid, respect en vriendschap cruciaal om tal van doeleinden te realiseren: de mogelijkheid tot publiceren in een literair tijdschrift, maar ook het 'gevoel krijgen' van een literair tijdschrift; het verwerven van zeggenschap in de toewijzing van literaire subsidies, maar ook het werven van leden voor een literaire adviescommissie, *etcetera*.¹⁶ Naarmate iemand meer en invloedrijkere collega's aan zich 'verplicht' heeft, des te beter zal hij er in slagen om diverse aspiraties te verwezenlijken.¹⁷

Met het oog hierop lijkt het voor een auteur van belang dat hij activiteiten onderneemt via welke hij sociale betrekkingen aangaat en onderhoudt met personen uit de literaire wereld die zijn werk onder de aandacht kunnen brengen of hem anderszins kunnen helpen in zijn loopbaan: met name collega-auteurs, uitgevers, redacteurs van kranten en tijdschriften en critici. Gedoeld wordt op bezigheden als: het zitting nemen in een literair adviesorgaan, de redactie van een literair tijdschrift of het bestuur van een schrijversorganisatie; het optreden als adviseur of redacteur ten behoeve van uitgeverijen; het leveren van literaire bijdragen aan kranten of tijdschriften. Al naar gelang de status en die van hun leden en medewerkers van de betreffende organen en organisaties, impliceren de genoemde bezigheden een vermeerdering van het sociale kapitaal waarop een auteur in zijn loopbaan kan bogen.

Naar ik aanneem, leveren de zojuist genoemde bezigheden een auteur niet uitsluitend meer of minder bruikbare contacten op, evenmin als zogenaamde poëtische activiteiten enkel de beeldvorming over zijn werk beïnvloeden. Voor beide soorten activiteiten geldt mijns inziens tevens dat ze een auteur profile-

14 Zie o.m. Boxman (1992) en Flap en Tazelaar (1988) en Granovetter (1974), waar de invloed van sociale netwerken op de arbeidsmarktpositie van individuen, los van hun opleiding en ervaring, wordt aangetoond. Wie is opgenomen in een omvangrijk en gevarieerd netwerk van persoonlijke betrekkingen, beschikt eerder over relevante informatie die andere leden van dit netwerk bezitten, en geniet bovendien eerder voorspraak van invloedrijke netwerkleden.

15 Cf. Hoofdstuk II, paragraaf 5.

16 Cf. het onderzoek naar netwerken tussen Duitse schrijvers waarover wordt gerapporteerd in Anheier en Gerhards (1991a en 1991b).

17 Dit geldt uiteraard ook voor andere culturele sectoren, zoals de beeldende kunstwereld. Onderzoek van Crane (1987), Van Kooij e.a. (1991) en Ridgeway (1989) laat bijvoorbeeld zien dat voor jonge beeldende kunstenaars informele contacten met (gevestigde) collega-kunstenaars en andere personen uit de kunstwereld een grote rol spelen bij het verkrijgen van toegang tot galeries.

ren, hem maken tot iemand met wie rekening moet worden gehouden en wiens werk moeilijk te negeren valt. Zoals publikaties iemand de status van schrijver verlenen, zo betekent elk van de overige activiteiten die een auteur op literair gebied onderneemt een verdere bevestiging van die status en een vergroting van zijn kansen op een dienovereenkomstige behandeling, *i.e.* op de erkenning van andere actoren in de literaire wereld. Deze erkenning houdt niet noodzakelijkerwijs respect of waardering voor het optreden of het werk van een auteur in. Er is evenzeer sprake van erkenning wanneer dit optreden of werk als negatief referentiepunt wordt genomen, dus wanneer het wordt afgekeurd of bekritiseerd. Erkenning betekent primair dat andere actoren in de literaire wereld niet om een auteur heen kunnen, maar zich geroepen voelen om te reageren op zijn activiteiten en producten.

Tot slot wil ik opmerken dat de vraag of een auteur zich al dan niet op de hiervoor genoemde punten actief betoont en het effect van zijn eventuele inspanningen, vermoedelijk sterk afhangen van zijn vertrouwdheid met de bestaande literaire conventies, opvattingen en verhoudingen. Becker (1982) beoogt in dit verband dat:

'With no professional training and no contact with the conventional art world, naive artists do not learn the conventional vocabulary of motives and explanations for their work. Since they cannot explain what they are doing in conventional art terminology, naive artists frequently have trouble with people who demand an explanation'.¹⁸

Dit, in tegenstelling tot

'integrated professionals (who) have the technical abilities, social skills and conceptual apparatus necessary to make it easy to make art. Because they know, understand and habitually use the conventions on which their world runs, they fit easily into all its standard activities'.¹⁹

Bourdieu (1983) benadrukt eveneens de relatie tussen de bovengenoemde kennis en vaardigheden van schrijvers en andere kunstenaars en het succes waarmee ze binnen een specifieke kunstwereld kunnen opereren:

'in an artistic field which has reached an advanced stage of this history, there is no place for *naifs*; more precisely, the history is immanent to the functioning of the field, and to meet the objective demands it implies (...) one has to *possess* the whole history of the field. Here it would be appropriate to point to the ideal-typical opposition between Rousseau and Duchamp. Rousseau, the painter as object, who does something other than what he thinks he is doing, because he knows nothing of the field he stumbles into, of which he is the plaything (...) By contrast, Duchamp, born into a family of painters, (...) has all the tricks of the artist's trade at his fingertips, *i.e.* an art of painting which (subsequently) implies not only the art of producing a work but the art of self-presentation'.²⁰

In hoeverre een kunstenaar beschikt over de vereiste eigenschappen om met succes in een (specifieke positie binnen een) gegeven artistieke constellatie te functioneren, hangt volgens Bourdieu nauw samen met zijn sociale herkomst.

18 Becker (1982: 266).

19 Ibidem: 229.

20 Bourdieu (1983: 341). Zie ook Bourdieu (1977).

In zijn optiek is die namelijk in hoge mate mate bepalend voor de 'habitus' van de betrokkene,²¹ terwijl deze hem op zijn beurt in de richting van een bepaalde positie zou dirigeren, of, anders gezegd, tot een bepaalde stellingname ('prise de position') zou brengen. Tevens zou de habitus voor een belangrijk deel uitmaken of en hoe een kunstenaar een specifieke positie weet te verwerven en zich hierin kan handhaven. Bourdieu (1983) gaat uitvoerig in op de relatie tussen de 'posities' die een bepaald cultureel veld in een gegeven periode 'objectief' te bieden heeft en de *disposities* van de actoren in dat veld.²² Afhankelijk van de machtsverhoudingen op een gegeven moment, kent een veld specifieke 'objectieve carrièremogelijkheden'. Actoren in dit veld zouden deze al naar gelang hun habitus op een bepaalde wijze taxeren en benutten. Daarbij zou voor hen alleen een succesvolle loopbaan zijn weggelegd, wanneer zij op de 'juiste' plaats terechtkomen, dat wil zeggen een positie innemen die spoort met de disposities die zij via opvoeding en scholing hebben verworven. Zo zouden kunstenaars die beschikken over een aanzienlijke hoeveelheid economisch en sociaal kapitaal, meer geneigd zijn om te 'kiezen' voor een avantgarde-positie in een bepaald veld en zich daarin beter weten te handhaven dan anderen. De oorzaak hiervan is volgens Bourdieu onder meer gelegen in het feit dat de beschikking over economisch kapitaal kunstenaars bevrijdt van de noodzaak om 'voor geld te werken', maar ook omdat bij kunstenaars met geld en sociale relaties bepaalde eigenschappen beter ontwikkeld zouden zijn dan bij anderen:

'self-assurance, audacity, indifference to profit – dispositions which, together with the flair associated with possession of a large social capital and the corresponding familiarity with the field, i.e. the art of sensing the new hierarchies and the new structures of the chances of profit, points towards the outposts, the most exposed positions of the avantgarde and towards the riskiest investments, which are also, however, very often the most profitable symbolically, and in the long run, at least for the earliest investors'.²³

21 En diens 'disposities' die voortkomen uit en deel uitmaken van deze habitus. Op veel plaatsen in zijn werk maakt Bourdieu geen duidelijk onderscheid tussen de noties 'habitus' en 'dispositie', maar hanteert hij ze als min of meer synonieme begrippen. Bourdieu beschouwt de habitus als een voor individuen onbewust werkend classificatiesysteem, i.e. een systeem van waarnemings- en waarderingsschema's, dat als een structurerend en regulerend principe wordt toegepast op een breed scala van gebieden en situaties en op deze wijze de talloze handelingen van individuen met elkaar in overeenstemming brengt.

22 "The field, as a field of possible forces, presents itself to each agent as a *space of possibles* which is defined in the relationship between the structure of average chances of access to the different positions (measured by the "difficulty" of attaining them and, more precisely, by the relationship between the number of positions and the number of competitors) and the dispositions of each agent, the subjective basis of the perception and appreciation of the objective chances. In other words, the objective probabilities (of economic or symbolic profit, for example) inscribed in the field at a given moment only become operative and active through "vocations", "aspirations" and "expectations", i.e. insofar as they are perceived and appreciated through the schemes of perception and appreciation which constitute a habitus. These schemes which reproduce in their own logic the fundamental divisions of the field of positions (...) are one of the mediations through which dispositions are adjusted to positions". (Bourdieu 1983: 344)

23 Bourdieu (1983: 349). Een ideaaltypisch voorbeeld van een kunstenaar die zijn 'natural place'

In het voetspoor van Bourdieu's inzichten is een reeks van studies verricht naar het Franse literaire veld, waarin de invloed van de sociale achtergrond en disposities van schrijvers op hun handelswijze en carrière binnen dit veld een centraal aandachtspunt vormt.²⁴ Deze onderzoeken naar de complexe relaties tussen de sociale origine, de mentale eigenschappen en de loopbanen van schrijvers bevatten diverse belangwekkende constatering en suggesties. Bij de bestudering van de activiteiten van de auteur en de rol hiervan in de literair-kritische receptie van zijn werk, zal ik echter de potentiële invloed van de sociale herkomst en van de eventueel hiermee verbonden habitus of disposities van de auteur buiten beschouwing laten. In het bestek van dit onderzoek ben ik primair geïnteresseerd in de effecten van bepaalde activiteiten (of het achterwege blijven hiervan) van de kant van auteurs en minder in de achterliggende, al dan niet sociaal bepaalde, mentale eigenschappen of drijfveren van de betrokkenen.

Een andere, meer principiële reden om de sociale achtergrond en hieraan gerelateerde disposities van schrijvers niet in aanmerking te nemen, is de problematische status van de begrippen 'habitus' en 'dispositie'. Diverse auteurs hebben laten zien dat in het werk van Bourdieu deze sleutelbegrippen theoretisch noch empirisch op een adequate wijze worden onderbouwd.²⁵ Zij wijzen er onder meer op dat de habitus volgens Bourdieu gevormd wordt in het milieu van herkomst en een duurzame verhouding van mensen tot hun omgeving betreft, maar tegelijkertijd als gevolg van opgedane ervaringen aan verandering onderhevig is. De vraag hoe deze beide kenmerken van de habitus zich onderling verhouden wordt echter onvoldoende uitgewerkt. Hetzelfde geldt voor de stelling dat verschillen in habitus direct verband houden met verschillen in sociaal-economische levensomstandigheden. In de 'empirische verificatie' die Bourdieu van de 'theoretische ruimte der habitus' heeft gepoogd te verschaffen,²⁶ worden noch het bestaan, noch de door hem veronderstelde effecten van een (klasse-specifieke) habitus aangetoond. Bourdieu beschouwt in *La Distinction* culturele voorkeuren en gedragingen van mensen als indicatoren van hun habitus. De door hem waargenomen onderlinge homogeniteit van de levensstijlen van de leden van verschillende maatschap-

te laat ontdekte, is volgens Bourdieu de Franse 19e-eeuwse schrijver Léon Cladel. Afkomstig uit de provinciale kleinburgerij, zou deze niet de vereiste dispositie hebben bezeten voor de positie die hij ambieerde (de Parijse Parnassus-beweging). Dit zou er toe hebben geleid dat hij na jaren van teleurstelling en frustratie in meer dan een opzicht weer terugkeerde naar waar hij vandaan kwam en zich voortaan toelegde op het schrijven van streekromans 'in which rehabilitation gives way to self-indulgent depiction of peasant savagery'. (Ibidem: 349-351). Cf. ook Ponton (1977).

24 Cf. Hoofdstuk II. Zie ook Bourdieu's eigen studie van het schrijverschap van Flaubert. Hierin laat hij aan de hand van een gedetailleerde beschrijving van het Parijse literaire veld in de 19e eeuw zien welke achtereenvolgende keuzemomenten Flauberts loopbaan kende en probeert hij de ontwikkeling van deze schrijverscarrière te verklaren. (Bourdieu 1975 en 1992).

25 Cf. DiMaggio (1979), Verdaasdonk en Rekveld (1981) en Munnichs en Van Rees (1986).

26 Bourdieu (1984).

pelijke groepen²⁷ bewijst echter hoegenaamd niet het bestaan van zoiets als een klassegebonden habitus, laat staan dat hiermee zou zijn vastgesteld in hoeverre en op welke wijze deze de handelingen van mensen reguleert.

Ook in de voornoemde studies naar het Franse literaire veld is de verwijzing naar specifieke disposities van schrijvers ter verklaring van hun stellingen of succes discutabel. De uiterst globale omschrijving die men van deze disposities pleegt te geven, maakt het nagenoeg onmogelijk om eenduidig te bepalen of een auteur ze wel of niet bezit. De toeschrijving van specifieke disposities aan schrijvers lijkt daarom in veel gevallen niet meer dan een interpretatie achteraf. Zo is de vaststelling dat bepaalde auteurs beschikken over disposities als 'sense of investment' of 'indifference to profit' *de facto* enkel gebaseerd op hun succesvolle literaire carrière of hun keuze voor een economisch riskante loopbaan als avantgarde-schrijver.

Nader onderzoek naar de aard, de ontwikkeling en de werking van een habitus of dispositie is niet verricht. Vooralsnog ontbreekt een betrouwbaar instrument voor de vaststelling van de mate waarin schrijvers beschikken over specifieke disposities²⁸ en van de relatie tussen deze disposities en respectievelijk de sociale herkomst en de loopbaanontwikkeling van auteurs. Op dit moment lijkt daarom enkel de vraag naar de samenhang tussen sociale herkomst en de totstandkoming en het verloop van artistieke carrières een onderzoekbare vraagstelling. Wat dit betreft wil ik opmerken dat de empirische gegevens over de sociaal-culturele kenmerken van auteurs die in de loop van de negentiende en twintigste eeuw overeenkomstige posities binnen het Franse literaire veld bezetten, een veel grotere heterogeniteit laten zien dan de auteurs van de betreffende studies op theoretische gronden verwachtten. Op zijn minst doet dit twifelen aan de veronderstelde dominante rol van de sociale achtergrond en de eventueel hieruit voortvloeiende disposities in de carrières van auteurs. Mocht men er in de toekomst in slagen om tot een bruikbare operationalisering van de begrippen habitus en dispositie te komen, dan verwacht ik dat hun verklarende kracht minder groot blijkt dan de genoemde onderzoekers aannemen. Waarschijnlijk doet de sociale achtergrond van auteurs zich vooral gelden bij de initiële beslissing om een literaire in

27 Enkele auteurs betwijfelen zelfs op goede gronden of Bourdieu in *La Distinction* een dergelijke homogeniteit daadwerkelijk heeft aangetoond. Zie Munnichs en Van Rees (1986: 331vv).

28 In dit verband kan worden opgemerkt dat het experimentele onderzoek, zoals dat onder meer door psychologen is verricht naar de vraag of en in hoeverre de persoonlijkheidskenmerken van kunstenaars afwijken van die van niet-kunstenaars, nogal tegenstrijdige resultaten heeft opgeleverd. Waar sommigen stellen dat 'no differentiation of the artist as a distinct personality type has been found in evidence offered by psychological tests, which shows that artists are not temperamentally unlike other persons and that they differ among themselves more than they differ from unselected groups' (B.T. Eiduson, geciteerd in Zolberg 1990: 122), constateren andere onderzoekers op grond van een vergelijking tussen studenten van kunstacademies en studenten van andere opleidingen dat 'young artists, compared to college students of their age and sex, are socially reserved, introspective, alienated, imaginative, radical and self-sufficient' (Getzels en Csikszentmihalyi 1975: 106).

plaats van een andere maatschappelijke loopbaan na te streven. Bijgevolg zal een relatief groot aantal actoren in het literaire veld afkomstig zijn uit een bepaalde sociale laag.²⁹ Dit impliceert echter niet dat de gedragingen van de betrokkenen binnen het literaire veld, de activiteiten en strategieën waarmee zij hun literaire aspiraties vorm en inhoud geven, gedetermineerd worden door hun herkomst. Ik vermoed dat dit gedrag veeleer wordt gereguleerd door de normen, conventies en praktijken die gangbaar zijn in de wereld waarbinnen men werkzaam is. Het vermogen om overeenkomstig deze normen, conventies en praktijken te functioneren, is mijns inziens niet vooraf gegeven, maar kan gaandeweg verworven en ontwikkeld worden.

2 Opzet analyse en dataverzameling

Het effect van de diverse activiteiten die een auteur naast het publiceren van boeken in de literaire wereld kan ontplooiën – de wijze waarop en de mate waarin (het wel of niet ondernemen van) deze activiteiten zijn succes als schrijver, of, meer in het bijzonder, de literair-kritische receptie van zijn werk beïnvloeden – laat zich niet exact en wellicht zelfs niet bij benadering bepalen. Met het nu volgende heb ik dan ook niet de pretentie precieze uitspraken hierover te kunnen doen. Wat ik wel beoog is nadere, empirische steun aan te dragen voor de stelling dat een succesvolle schrijversloopbaan in veel gevallen een actieve opstelling van de auteur vergt, dat wil zeggen nog andere inspanningen van de kant van een auteur vereist dan het publiceren van nieuw werk in boekvorm. Daartoe zal ik in het vervolg van dit hoofdstuk onderzoeken in hoeverre de auteurs die in 1978 een nieuw dicht- of prozawerk hebben uitgebracht zich op de hiervoor genoemde punten actief hebben betoond, en of ‘succesvolle’ auteurs – *i.e.* auteurs van werken die veel aandacht ontvingen in de dag- en weekbladkritiek – zich hierin onderscheiden van hun minder succesvolle collega’s.

Voor het totale aanbod van 444 nieuwe oorspronkelijk Nederlandstalige proza- en poëzietitels in 1978 zijn 371 auteurs verantwoordelijk. Auteurs van wie alleen

²⁹ Voorbeelden van studies waarin de sociale herkomst van schrijvers en andere kunstenaars is onderzocht zijn Altick (1962), Griff (1970), Laurenson (1972), Nash (1989), Nochlin (1973) en Levy (1989). Uit deze onderzoeken komt onder meer naar voren dat in de 19e en vroege 20e eeuw verreweg de meeste schrijvers afkomstig waren uit de professionele middenklasse en dat de vaders van een groot aantal van deze schrijvers een artistiek of intellectueel beroep uitoefenden (Laurenson 1972, Altick 1962); dat met name vrouwelijke kunstenaars vrijwel zonder uitzondering kunstenaarsdochters waren of gelieerd waren aan een mannelijke kunstenaar (Nochlin 1973); dat het ouderlijk milieu ook in de 20e eeuw een belangrijke factor blijft in de initiële keuze voor een loopbaan als schilder (Griff 1970), componist (Nash 1989) of acteur (Levy 1989). Wel blijkt de sociale herkomst van schrijvers in de loop van de 20e eeuw veel minder homogeen dan voorheen (Laurenson 1972), evenals die van musici en beeldende kunstenaars.

een bijzondere uitgave verscheen³⁰ en auteurs die uitsluitend werk publiceerden bij een Vlaamse uitgeverij worden buiten beschouwing gelaten. In totaal gaat het hier om 92 auteurs. Het onderzoekscorpus bestaat dus uit 279 auteurs.

Van elk van deze auteurs heb ik voor de periode 1975-1978 de literaire nevenactiviteiten geïnventariseerd. Daarbij heb ik me beperkt tot de volgende bezigheden: het publiceren van creatief werk in literaire tijdschriften, het leveren van literatuurbeschouwelijke bijdragen aan literaire tijdschriften en dag- of weekbladen en het vervullen van literaire nevenfuncties. In tegenstelling tot de twee laatstgenoemde bezigheden is het publiceren van creatief werk in literaire tijdschriften strikt genomen geen nevenactiviteit van literaire auteurs. Evenals bij het publiceren van romans, novellen, verhalen- of dichtbundels gaat het hier immers om datgene wat auteurs eerst en vooral geacht worden te doen: het publiceren van creatief werk. Anders dan boekpublicaties vormen tijdschriftbijdragen echter geen voorwaarde om aandacht in de dag- en weekbladkritiek te ontvangen. Voor alle duidelijkheid wil ik erop wijzen dat in dit hoofdstuk de term 'literaire nevenactiviteiten' wordt gebruikt ter aanduiding van alle activiteiten die een auteur naast het publiceren van creatief werk in boekvorm in de literaire wereld onderneemt.

In de volgende paragraaf ga ik eerst na in hoeverre de auteurs die een poëzie- of prozawerk uitbrachten bij een grote of middelgrote literaire uitgeverij zich qua hoeveelheid literaire nevenactiviteiten onderscheiden van de overige auteurs uit het bestand. Daarna zal ik de nevenactiviteiten van auteurs van grote en middelgrote literaire uitgeverijen nader bekijken. De centrale vraag daarbij luidt of en op welke punten de auteurs die relatief veel aandacht ontvingen in de dag- en weekbladkritiek zich onderscheiden van de auteurs die hun werk minder vaak besproken zagen. Allereerst volgt hieronder een toelichting op de verzameling van gegevens over de literaire nevenactiviteiten van het corpus auteurs.

– *Creatieve bijdragen aan literaire tijdschriften*

Aan de hand van de *Bibliografie van de Literaire Tijdschriften in Vlaanderen en Nederland (BLTVN)* zijn voor elke auteur de creatieve tijdschriftbijdragen uit de periode 1975-1978 geïnventariseerd. Deze inventarisatie betreft een achttiental Nederlandse literaire tijdschriften: *Bzzlletin*, *Chrysallis*, *Gedicht*, *De Gids*, *Gist*, *Hollands Maandblad*, *Horus*, *Kentering*, *Maatstaf*, *Mandala*, *Naar Morgen*, *Raam*, *Raster*, *De Revisor*, *De Schans*, *Tirade*, *Tijd Schrift* en *WAR*.³¹ Per auteur zijn het totale aantal publikaties in de genoemde tijdschriften en het aantal publikaties in grote Nederlandse literaire tijdschriften geregistreerd. Hiertoe zijn de tijdschriften gerekend met een oplage van meer dan 1000 in de jaren 1975-1978.³²

³⁰ Onder 'bijzondere uitgaven' zijn verstaan: bloemlezingen, omnibussen, postume edities, verzamelde werken, co-producties van meerdere auteurs, e.d.

³¹ *Raam* (1963-1975) wordt tussen 1972-1975 uitgegeven door de Vlaamse uitgeverij Orion.

³² *Bzzlletin*, *Gedicht*, *De Gids*, *Hollands Maandblad*, *Maatstaf*, *Raster*, *De Revisor* en *Tirade*.

– *Literatuurbeschouwelijke activiteiten in dag- en weekbladen en literaire tijdschriften*

Met behulp van het *KUB-recensiebestand 1975-1980*³³ is nagegaan hoeveel bijdragen over literatuur elke auteur in de periode 1975-1978 aan Nederlandse dag- of weekbladen heeft geleverd. Geregistreerd zijn het totale aantal publikaties over literatuur, het aantal literaire boekbesprekingen en het aantal overige beschouwende bijdragen (overzichtsartikelen, en dergelijke). Tevens is nagegaan hoeveel van deze bijdragen verschenen in de landelijke dag- en weekbladpers.

Aan de hand van de *Bibliografie van de Nederlandse Taal- en Literatuurwetenschap (BNTL)* en de *BLTVN* zijn voor elke auteur de beschouwende bijdragen uit de periode 1975-1978 in de zojuist genoemde achttien Nederlandse tijdschriften geïnventariseerd. Per auteur zijn het totale aantal beschouwende bijdragen en het aantal publikaties in grote Nederlandse literaire tijdschriften geregistreerd.

– *Literaire nevenfuncties*

Ten derde is onderzocht of de auteurs uit het bestand gedurende de periode 1975-1978 nevenfuncties in de Nederlandse literaire wereld hebben vervuld. Onder literaire nevenfuncties zijn verstaan: lidmaatschappen van literaire adviescommissies en besturen van literaire organisaties, lidmaatschappen van jury's voor literaire prijzen en redacteurschappen van literaire tijdschriften. Voor de inventarisatie van de bestuurlijke en adviesfuncties van de auteurs zijn de jaarverslagen geraadpleegd van Nederlandse instellingen en organisaties die zich bezighouden met de toekenning van subsidies en prijzen op literair gebied³⁴ en van de Vereniging voor Letterkundigen. De jurylidmaatschappen van de auteurs zijn geïnventariseerd aan de hand van Michaël e.a. (1986). Met behulp van Bakker (1985) is voor elke auteur nagegaan of deze tussen 1975-1978 als redacteur verbonden was aan een van de bovengenoemde Nederlandse literaire tijdschriften. Redacteurschappen van literaire tijdschriften die niet in dit overzichtswerk voorkomen, zijn achterhaald door de betreffende tijdschriftafleveringen te raadplegen. Per auteur zijn het totale aantal nevenfuncties en het aantal functies bij prominente literaire jury's, bestuurs- en adviesorganen³⁵ en grote literaire tijdschriften geregistreerd.

33 Zie Hoofdstuk III, noot 37.

34 Het betreft hier de volgende instellingen en organisaties: Raad voor de Kunst, Fonds voor de Letteren, Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, Jan Campertstichting, Prins Bernard Fonds, Amsterdams Fonds voor de Kunst, Rotterdamse Kunststichting en provinciale culturele raden.

35 Hiertoe zijn gerekend: de jury's van de P.C. Hooftprijs, de Prijs der Nederlandse Letteren, de prijzen van de Jan Campertstichting, de Poëzie- en Prozaprijs van de Gemeente Amsterdam, de Martinus Nijhoffprijs, de diverse prijzen van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde; commissies/besturen van de Vereniging voor Letterkundigen, Raad voor de Kunst, Fonds voor de Letteren, Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, Jan Campertstichting, Amsterdams Fonds voor de Kunst en de Rotterdamse Kunststichting.

– *Aantal nevenactiviteiten in de literaire wereld*

Aan elke auteur is tot slot een score toegekend op basis van het aantal verschillende activiteiten dat hij gedurende de periode 1975-1978 naast het publiceren van boeken heeft ondernomen. De score per auteur varieert van nul (geen van de drie bovengenoemde activiteiten) tot drie. In het laatste geval heeft een auteur dus zowel creatieve tijdschriftbijdragen als literatuurbeschouwelijke bijdragen aan kranten of tijdschriften geleverd en maakte hij bovendien deel uit van tenminste een literair(e) jury, commissie, bestuur of tijdschriftredactie.

3 Analyse van de literaire nevenactiviteiten van auteurs

3.1. *Literaire nevenactiviteiten van auteurs per type uitgeverij*

In de vorige paragraaf zijn drie soorten literaire nevenactiviteiten onderscheiden: het publiceren van creatief werk in literaire tijdschriften, het leveren van literatuurbeschouwelijke bijdragen aan literaire tijdschriften of dag- en weekbladen en het verrichten van bestuurlijke, advies- of redactionele werkzaamheden op literair gebied. Onderzocht is in hoeverre auteurs van grote en middelgrote literaire uitgeverijen verschillen van auteurs van niet-literaire en kleine uitgeverijen wat betreft het aantal nevenactiviteiten dat ze in de jaren 1975-1978 op literair gebied hebben ontplooid.³⁶ Tabel 26 geeft per type uitgeverij een overzicht van het aantal en percentage auteurs dat respectievelijk geen, 1 en 2 of 3 van de onderscheiden nevenactiviteiten heeft ondernomen. De getallen tussen haakjes in de cellen van de tabel zijn de frequenties die verkregen zouden zijn bij volledige onafhankelijkheid van de variabelen 'type uitgeverij' en 'aantal literaire nevenactiviteiten'.

De chi-kwadraat-test laat zien dat de categorieën auteurs significant van elkaar verschillen qua hoeveelheid literaire nevenactiviteiten. Van de auteurs van grote en middelgrote literaire uitgeverijen is circa 70 procent op minimaal één en een derde deel op tenminste twee van de onderzochte fronten actief geweest. Daarmee onderscheidt deze categorie auteurs zich sterk van de auteurs van zowel (middel)grote niet-literaire als kleine uitgeverijen. De twee laatste categorieën van auteurs verschillen onderling niet. Voor beide categorieën geldt dat nog geen vijftien procent van de auteurs literaire nevenactiviteiten heeft ondernomen en er nauwelijks sprake is van auteurs die zich op meerdere terreinen hebben gemanifesteerd.

³⁶ Zie Bijlage III-A voor een overzicht van de samenstelling van de onderscheiden categorieën uitgeverijen.

Tabel 26. *Literaire nevenactiviteiten van auteurs per type uitgeverij.*

Type uitgeverij	LN: geen	LN: 1	LN: 2 of 3
(Middel)groot literair (N=113)	37=33% (73)	35=31% (22)	41=36% (18)
(Middel)groot niet literair (N=97)	84=87% (63)	11=11% (19)	2=2% (15)
Klein (N=69)	59=86% (45)	9=13% (14)	1=1% (11)
Totaal (N=279)	180=64%	55=20%	44=16%

Chi-kwadraat = 92.681, df = 4, p = < .001

LN= Aantal auteurs met geen, 1 en 2 of 3 van de volgende literaire nevenactiviteiten: creatieve bijdragen aan literaire tijdschriften, literatuurbeschouwelijke bijdragen aan dag- en weekbladen of literaire tijdschriften en literaire nevenfuncties. Tussen haakjes in de cellen zijn de verwachte frequenties vermeld.

Zoals aangegeven, worden auteurs van (grote en middelgrote) niet-literaire en kleine uitgeverijen verder buiten beschouwing gelaten. Wat betreft de aard van de activiteiten die een klein deel van deze auteurs op literair gebied heeft ontplooid, kan nog worden opgemerkt dat het hier in de meeste gevallen om de publikatie van creatief werk in literaire tijdschriften gaat. Van de in totaal 23 auteurs van niet-literaire en kleine uitgeverijen die tenminste een van de onderscheiden nevenactiviteiten hebben ondernomen, hebben er dertien creatieve bijdragen aan literaire tijdschriften geleverd. Negen auteurs leverden beschouwende bijdragen aan dag- en weekbladen of literaire tijdschriften, terwijl drie auteurs in de onderzochte periode een literaire nevenfunctie vervulden.

3.2 *Veelbesproken versus overige auteurs van literaire uitgeverijen*

In deze paragraaf worden de literaire nevenactiviteiten van auteurs van grote en middelgrote literaire uitgeverijen onder de loep genomen. Onderzocht wordt of en in welke opzichten de auteurs die relatief veel aandacht ontvingen in de dag- en weekbladkritiek zich onderscheiden van de auteurs die hun werk minder vaak besproken zagen.

In 1978 publiceerden 113 auteurs een nieuwe proza- of poëzietitel bij een (middel)grote literaire uitgeverij. Deze auteurs zijn ingedeeld in een drietal 'aandachtscategorieën' aan de hand van de aantallen dag- en weekbladrecensies die aan hun publikaties werden gewijd.³⁷ Auteurs die in 1978 meer dan één nieuwe titel het licht deden zien, zijn ingedeeld op grond van hun hoogst scorende titel. Gezien de genre-gebonden verschillen in de mate van aan-

37 Ten grondslag aan het gehanteerde indelingscriterium ligt het streven om categorieën van een vergelijkbare omvang te creëren. Gekozen is voor een indeling in drie categorieën omdat een groter aantal bij bepaalde vergelijkingen tot 'lege' subcategorieën ('cellen') zou leiden, terwijl een indeling in twee categorieën een wel erg globaal karakter heeft.

dacht voor nieuwe titels,³⁸ is bij de categorisering van auteurs voor proza en poëzie een afwijkend indelingscriterium gehanteerd. Elke auteur is ondergebracht bij een van de volgende categorieën:

- I. *Veel aandacht*: Prozaschrijvers waarvan de titel meer dan elf en dichters waarvan de titel meer dan negen recensies heeft gekregen.
- II. *Gemiddelde aandacht*: Prozaschrijvers waarvan de titel zeven-elf en dichters waarvan de titel vijf-negen recensies heeft ontvangen.
- III. *Weinig aandacht*: Prozaschrijvers waarvan de titel minder dan zeven en dichters waarvan de titel minder dan vijf recensies heeft gekregen.

Bijlage IV geeft een overzicht van de samenstelling van de onderscheiden categorieën van auteurs. Verder is in deze bijlage per auteur aangegeven of hij in de periode 1975-1978 creatieve tijdschriftbijdragen heeft gerealiseerd, literatuurbeschouwelijke bijdragen heeft gepubliceerd in tijdschriften en dag- of weekbladen en, ten slotte, of hij zitting had in een literair(e) commissie, bestuur, jury of tijdschriftredactie.

Allereerst heb ik onderzocht of auteurs van veelbesproken titels zich onderscheiden van de overige auteurs wat betreft het aantal nevenactiviteiten dat ze gedurende de onderzochte periode op literair gebied hebben ontplooid. Vervolgens ben ik voor elke nevenactiviteit afzonderlijk nagegaan, of er sprake is van verschillen tussen de drie categorieën van auteurs.

Aantal literaire nevenactiviteiten

In tabel 27 is per aandachtscategorie weergegeven hoeveel auteurs geen, 1, 2 respectievelijk elk van de onderscheiden soorten literaire nevenactiviteiten hebben ondernomen. Met behulp van de chi-kwadraat-test is nagegaan of er een verband bestaat tussen 'aandachtscategorie' en 'het aantal literaire nevenactiviteiten van auteurs'.

Tabel 27. *Literaire nevenactiviteiten van auteurs per aandachtscategorie.*

Aandachtscategorie	LN: geen	LN: 1	LN: 2	LN: 3
I. (N=41)	6=15% (13)	14=34% (13)	8=19% (8)	13=32% (7)
II. (N=37)	14=38% (12)	14=38% (12)	6=16% (7)	3=8% (6)
III. (N=35)	17=48% (12)	7=20% (11)	8=23% (7)	3=9% (6)
Totaal (N=113)	37=33%	35=31%	22=19%	19=17%

Chi-kwadraat = 18.032, df = 6, p = < .01

LN = Aantal auteurs met geen, 1, 2 of 3 van de volgende literaire nevenactiviteiten: creatieve bijdragen aan literaire tijdschriften, literatuurbeschouwelijke bijdragen aan dag- en weekbladen of literaire tijdschriften en literaire nevenfuncties. Tussen haakjes in de cellen zijn de verwachte frequenties vermeld.

³⁸ Zie Hoofdstuk III, paragraaf 2.3.

De drie categorieën auteurs verschillen significant van elkaar wat betreft het aantal activiteiten dat ze naast het publiceren van boeken op literair gebied hebben ontplooid. Van de veelbesproken auteurs is het overgrote deel op tenminste een van de onderzochte terreinen actief geweest. Het percentage auteurs zonder literaire nevenactiviteiten is daarmee bij deze categorie beduidend kleiner dan bij de beide andere categorieën van auteurs. De auteurs uit categorie II onderscheiden zich wat dit betreft op hun beurt van de auteurs uit categorie III. Van de auteurs uit de eerstgenoemde categorie heeft een groter deel zich op de onderzochte punten actief betoond dan van de auteurs die weinig aandacht ontvingen in de dag- en weekbladpers.

Verder laat de tabel zien dat de auteurs uit categorie I vergeleken met de overige auteurs veel vaker op meer dan een front actief zijn geweest. Circa de helft van de veelbesproken auteurs heeft twee of drie van de onderscheiden nevenactiviteiten ondernomen tegenover ongeveer een kwart van de auteurs uit de beide andere categorieën.

Creatieve bijdragen aan literaire tijdschriften

Het eerste deel van tabel 28 (A) geeft per aandachtscategorie een overzicht van het aantal en het percentage auteurs dat in de onderzochte periode creatief werk in literaire tijdschriften heeft gepubliceerd. De chi-kwadraattoets wijst uit dat er op dit punt sprake is van significante verschillen tussen de drie categorieën auteurs. Het gaat hier om een tweedeling tussen categorie I en de beide andere categorieën. Van de veelbesproken auteurs heeft een veel groter deel zich met creatief werk in literaire tijdschriften gemanifesteerd dan van de auteurs uit categorie II en III. De twee laatste categorieën verschillen in dit opzicht niet of nauwelijks van elkaar.

Tabel 28. *Creatieve tijdschriftbijdragen per aandachtscategorie.*

	I (N=41)	II (N=37)	III (N=35)	T (N=113)
A. Actieve auteurs	32=78% (24)	18=49% (22)	16=46% (20)	66=58%
	I (N=32)	II (N=18)	III (N=16)	T (N=66)
B. Meerdere tijdschriften	12=38%	7=39%	1=6%	20=30%
C. Grote tijdschriften	30=94%	15=94%	8=50%	55=83%
D. Aantal bijdragen	5.5 (5.1)	5.0 (4.2)	2.8 (1.2)	4.7 (3.9)

A. Chi-kwadraat = 10.283, df = 2, p = < .01

- A t/m C: per aandachtscategorie zijn het aantal en het percentage actieve auteurs vermeld. Bij A zijn tussen haakjes in de cellen de verwachte frequenties aangegeven.
- C: zie paragraaf 2 voor een specificering van grote literaire tijdschriften.
- D: tussen haakjes is het gemiddeld aantal publikaties in grote literaire tijdschriften vermeld.

Het vervolg van tabel 28 verschaft een nader beeld van de creatieve tijdschriftbijdragen van de drie categorieën auteurs. Hoewel met name auteurs uit categorie I creatief werk in literaire tijdschriften hebben gepubliceerd, is ook binnen de twee laatstgenoemde categorieën sprake van een substantieel aantal actieve auteurs. Onderzocht is of de 'tijdschriftauteurs' uit de drie aandachtscategorieën zich van elkaar onderscheiden qua aantal en soort tijdschriften waarin hun creatieve bijdragen zijn verschenen. Ook ben ik nagegaan of zij verschillen wat betreft de aantallen tijdschriftpublicaties die ze op hun naam hebben gebracht.

De tabel geeft op elk van de zojuist genoemde punten een duidelijke tweedeling te zien tussen categorie I en II enerzijds en categorie III anderzijds. Van de auteurs uit de twee eerstgenoemde categorieën heeft een veel groter deel in meerdere literaire tijdschriften gepubliceerd dan van de auteurs uit de laatste categorie. Verder hebben vrijwel alle tijdschriftauteurs uit categorie I en II aan grote literaire tijdschriften meegewerkt, terwijl dit slechts bij de helft van de tijdschriftauteurs uit categorie III het geval is. Ook wat betreft de frequentie waarmee creatief werk in literaire tijdschriften werd gepubliceerd, onderscheiden de auteurs uit categorie I en II zich duidelijk van de auteurs die weinig aandacht in de kritiek ontvingen. De auteurs uit de hoogste aandachtscategorieën die actief waren in literaire tijdschriften, blijken gemiddeld aanzienlijk meer bijdragen te hebben geleverd dan de tijdschriftauteurs uit categorie III. Op hun beurt tekenden de tijdschriftauteurs uit categorie I gemiddeld genomen voor een groter aantal tijdschriftpublicaties dan hun collega's uit categorie II.

Literatuurbeschouwelijke activiteiten

In de bovenste helft van tabel 29 is per aandachtscategorie aangegeven hoeveel auteurs in de jaren 1975-1978 actief zijn geweest op literatuurbeschouwelijk gebied. De auteurs uit categorie I blijken wat dit betreft significant te verschillen van de overige auteurs. De helft van de veelbesproken auteurs heeft in de onderzochte periode beschouwend werk in de pers of in literaire tijdschriften gepubliceerd, tegenover nog geen 30 procent van de auteurs uit de beide andere categorieën.

In de tabel is gedifferentieerd tussen beschouwende activiteiten in respectievelijk dag- en weekbladen (A2) en literaire tijdschriften (A3). De auteurs die veel literair-kritische aandacht ontvingen onderscheiden zich op beide fronten duidelijk van de overige auteurs. Zowel het percentage auteurs dat over literatuur heeft gepubliceerd in dag- en weekbladen als het percentage auteurs dat zich met beschouwend werk heeft gemanifesteerd in literaire tijdschriften, is bij deze categorie ruim twee keer zo groot als bij de twee andere categorieën van auteurs.

Aan de hand van het tweede deel van tabel 29 kunnen ten aanzien van de literatuurbeschouwelijke activiteiten van de drie auteurscategorieën verder de

volgende constatering worden gedaan. Het merendeel van de op beschouwend vlak actieve auteurs uit categorie I blijkt zowel aan literaire tijdschriften als aan dag- en weekbladen te hebben meegewerkt (zie B). Bij de twee andere categorieën, en met name bij categorie III, is dit veel minder vaak het geval. Gelet op de status van de organen waarin de beschouwende bijdragen van de auteurs verschenen (zie C), is geen sprake van opmerkelijke verschillen tussen de drie categorieën van auteurs. Voor elke categorie geldt dat het overgrote deel van de auteurs een of meer beschouwende bijdragen heeft gepubliceerd in zogenaamde 'toporganen'.

Tabel 29 geeft tot slot een overzicht van het gemiddelde aantal beschouwende tijdschriftbijdragen³⁹ door de auteurs uit elke categorie (zie D). De auteurs uit de hoogste aandachtscategorie onderscheiden zich wat dit betreft duidelijk van de auteurs uit de twee andere aandachtscategorieën. De 21 auteurs uit categorie I die op literatuurbeschuwend vlak actief waren, blijken gemiddeld twee keer zoveel bijdragen aan literaire tijdschriften te hebben geleverd als de betrokken auteurs uit de beide andere categorieën.

Tabel 29. *Literatuurbeschuwendelijke activiteiten per aandachtscategorie.*

	I (N=41)	II (N=37)	III (N=35)	T (N=113)
A1. Actieve auteurs	21=51% (15)	10=27% (13)	10=29% (13)	41=36%
A2. Pers	18=44% (11)	7=19% (10)	6=17% (10)	31=27%
A3. Tijdschriften	16=39% (11)	7=19% (10)	6=17% (9)	29=26%
	I (N=21)	II (N=10)	III (N=10)	T (N=41)
B. Pers en tijdschriften	13= 62%	4=40%	2=20%	19=46%
C. Toporganen	21=100%	9=90%	8=80%	38=93%
D. Aantal bijdragen	5.0 (4.2)	2.2 (2.1)	2.6 (0.8)	3.7 (2.9)

A1. Chi-kwadraat = 6.228, df = 2, p = < .05

A2. Chi-kwadraat = 8.795, df = 2, p = < .05

A3. Chi-kwadraat = 6.050, df = 2, p = < .05

– A1 t/m C: per aandachtscategorie zijn het aantal en het percentage actieve auteurs vermeld. Bij A1 t/m A3 zijn tussen haakjes in de cellen de verwachte frequenties aangegeven.

– C: onder toporganen zijn de landelijke dag- en weekbladen en grote literaire tijdschriften verstaan.

– D: tussen haakjes is het gemiddeld aantal beschouwende bijdragen aan grote literaire tijdschriften vermeld.

³⁹ Bij het gros van de beschouwende bijdragen die de auteurs aan dag- of weekbladen hebben geleverd gaat het om recensies. De aantallen recensies variëren zeer sterk per auteur (van 1 tot 197), hetgeen te maken heeft met de vraag of een auteur al dan niet als vaste of enige recensent verbonden is aan een bepaald blad. Om die reden is het weinig zinvol om ook de literatuurbeschuwendelijke bijdragen van de auteurs aan dag- en weekbladen te middelen.

Literaire nevenfuncties

Tabel 30 geeft allereerst per aandachtscategorie een overzicht van het aantal en het percentage auteurs dat in de periode 1975-1978 nevenfuncties in de Nederlandse literaire wereld heeft vervuld. De chi-kwadraat-toets laat zien dat er sprake is van een significante samenhang tussen 'aandachtscategorie' en 'het hebben van literaire nevenfuncties'. Terwijl de auteurs uit categorie II en III nauwelijks nevenfuncties hebben vervuld, heeft een substantieel percentage van de auteurs uit de hoogste aandachtscategorie deel uitgemaakt van een bestuur, commissie, jury of tijdschriftredactie.

Tabel 30. *Literaire nevenfuncties per aandachtscategorie.*

	I (N=41)	II (N=37)	III (N=35)	T (N=113)
A1. Actieve auteurs:	16=39% (10)	7=19% (10)	6=17% (9)	29=26%
A2. Besturen/commissies	11=27% (5)	2= 5% (5)	2= 6% (5)	15=13%
A3. Literaire jury's	11=27% (5)	2= 5% (5)	1= 3% (4)	14=12%
A4. Tijdschriftredacties	7=17% (6)	4=11% (5)	5=14% (5)	16=14%
	I (N=16)	II (N=7)	III (N=6)	T (N=29)
B. Meerdere terreinen	10=63%	1=14%	2=33%	13=45%
C. Toporganen	14=88%	4=57%	1=17%	19=67%
D. Aantal functies	2.3 (1.8)	1.3 (0.9)	1.3 (0.3)	1.8 (1.3)

A1. Chi-kwadraat = 6.051, df = 2, p = < .05

A2. Chi-kwadraat = 10.271, df = 2, p = < .01

A3. Chi-kwadraat = 12.469, df = 2, p = < .01

A4. Chi-kwadraat = < 1, df = 2, p = ns

- A1 t/m C: per aandachtscategorie zijn het aantal en percentage actieve auteurs vermeld.

Bij A1 t/m A4 zijn tussen haakjes in de cellen de verwachte frequenties aangegeven.

- B: aantal auteurs actief op meerdere van de onder A2 t/m A4 vermelde terreinen.

- C: zie paragraaf 2 voor een omschrijving van toporganen.

- D: tussen haakjes is het gemiddeld aantal functies in toporganen vermeld.

In de tabel is vervolgens aangegeven hoeveel auteurs uit elke categorie actief waren in besturen of commissies, literaire jury's en redacties van literaire tijdschriften. Op het punt van tijdschriftredacteurschappen blijken de drie aandachtscategorieën niet significant van elkaar te verschillen. Het aantal auteurs dat in de onderzochte periode als redacteur verbonden was aan een literair tijdschrift, is bij elke categorie betrekkelijk klein. Voor wat betreft de twee andere soorten literaire nevenfuncties onderscheiden de veelbesproken auteurs zich sterk van de overige auteurs. Een aanzienlijk deel van de auteurs uit categorie I blijkt zitting te hebben gehad in een commissie of bestuur, terwijl de auteurs uit categorie II en III nauwelijks dergelijke functies hebben vervuld. Hetzelfde geldt voor de jurylidmaatschappen van de drie categorieën van auteurs.

In de onderste helft van tabel 30 zijn per aandachtscategorie alleen de auteurs met literaire nevenfuncties in aanmerking genomen. Geconstateerd kan worden dat van de auteurs uit categorie I een veel groter percentage diverse nevenfuncties heeft vervuld dan van de auteurs uit de beide andere categorieën (zie B). Ook het gemiddeld aantal nevenfuncties per auteur ligt voor de eerstgenoemde categorie beduidend hoger (zie D). Verder blijkt het gros van de auteurs uit de hoogste aandachtscategorie functies in toporganen te hebben bekleed (zie C). Bij de auteurs uit categorie II is dit in veel mindere mate het geval, terwijl de auteurs uit categorie III nauwelijks zitting hadden in prominente organen.

4 Commentaar

In dit hoofdstuk zijn de literaire nevenactiviteiten onderzocht van de auteurs die in 1978 een nieuwe proza- of poëzietitel bij een grote of middelgrote literaire uitgeverij publiceerden. Uit de analyse komt naar voren dat auteurs van werken die veel aandacht ontvingen in de dag- en weekbladkritiek, zich op dit punt duidelijk onderscheiden van hun minder succesvolle collega's. In vergelijking met de laatsten blijken zij in veel meer gevallen de publikatie van nieuw werk in boekvorm gecombineerd te hebben met verschillende andere bezigheden op literair gebied. Ze manifesteerden zich vaker met creatief werk in literaire tijdschriften, waren verhoudingsgewijs actiever op literatuurbeschouwelijk vlak en bleken bovendien vaker literaire nevenfuncties te hebben vervuld. Deze bevindingen bevestigen de veronderstelde relatie tussen de literair-kritische ontvangst van een werk en de wijze waarop de auteur zich in de literaire wereld manifesteert. Auteurs die zich op meerdere fronten actief betonen, lijken meer kans te maken op aandacht van de kritiek dan schrijvers die zich beperken tot de publikatie van nieuw werk in boekvorm.

Bij de analyseresultaten kunnen diverse kanttekeningen worden geplaatst. Om te beginnen telt elk van de drie onderscheiden aandachtscategorieën auteurs met nevenactiviteiten. Dergelijke activiteiten zijn dus op zichzelf niet toereikend om een auteur te verzekeren van ruime literair-kritische aandacht. Wat dit betreft wil ik in herinnering roepen dat de auteurs uit de hoogste aandachtscategorieën verhoudingsgewijs veel vaker actief zijn geweest in toporganen en bovendien hoger bleken te scoren wat betreft de mate waarin zij zich op de onderzochte fronten hebben gemanifesteerd. Een en ander indiceert dat het veronderstelde effect van literaire nevenactiviteiten mede, of misschien wel vooral afhangt van de setting waarbinnen en de intensiteit waarmee ze worden ondernomen.

Verder blijkt ook een aantal veelbesproken auteurs in de onderzochte periode geen nevenactiviteiten op literair gebied te hebben ontplooid. Dit relativeert de noodzaak voor auteurs om zich ook anderszins actief te betonen in

de literaire wereld. Blijkbaar kunnen auteurs het zich in sommige gevallen wel degelijk permitteren om zich exclusief te richten op de publikatie van nieuwe boeken. Naar aanleiding hiervan rijst de vraag naar de omstandigheden waaronder een actieve opstelling van de auteur al dan niet een vereiste vormt voor brede aandacht in de kritiek. Relevant in dit verband lijkt in ieder geval de fase waarin de loopbaan van een auteur zich bevindt. Wanneer namelijk wordt nagegaan welke veelbesproken auteurs zich in de onderzoeksperiode hebben beperkt tot het publiceren van boeken, dan betreft het hier, afgezien van enkele debutanten, uitsluitend lang en breed gevestigde auteurs.⁴⁰ Dit suggereert dat extra inspanningen van de kant van de auteur achterwege kunnen blijven, wanneer de literair-kritische meningsvorming over een werk is uitgekristalliseerd en een werk in brede kring erkenning heeft verworven.

In de derde plaats wil ik opmerken dat de manier waarop een auteur zich in de literaire wereld manifesteert, niet zonder meer kan worden beschouwd als een aangelegenheid waar deze zelf voor tekent. De beperktere actieradius van de auteurs uit de laagste aandachtscategorie(ën) duidt niet noodzakelijkerwijs op een kleinere bereidheid om zich op de onderzochte fronten in te zetten. Deze kan ook samenhangen met de beperkte mogelijkheden voor deze auteurs of het geringe beroep dat op hen is gedaan om bepaalde nevenactiviteiten te ontplooiën. Het geconstateerde verband tussen de literair-kritische belangstelling voor een werk en nevenactiviteiten van de auteur is waarschijnlijk tweezijdig van aard. Enerzijds kunnen deze activiteiten, of het niet ondernemen hiervan, invloed uitoefenen op de literair-kritische aandacht voor een werk; anderzijds is deze aandacht vermoedelijk medebepalend voor de 'speelruimte' die een auteur op de betreffende terreinen heeft. Zo zullen auteurs die volop in de literair-kritische belangstelling staan, minder moeite hebben om desgewenst hun werk in een bepaald blad gepubliceerd te krijgen en eerder benaderd worden om zitting te nemen in de redactie van een toonaangevend tijdschrift of een belangrijke literaire jury dan hun minder spraakmakende collega's.

Tot slot wil ik een paar opmerkingen maken over het relatieve gewicht van de in dit hoofdstuk onderzochte nevenactiviteiten van auteurs. De uitgevoerde analyse, waarin deze activiteiten als nevensgeschikte grootheden figureren, geeft hierover geen uitsluitsel. Zoals gezegd, betwijfel ik of de betekenis van een en ander voor de literair-kritische receptie van een werk zich exact laat bepalen. Gelet op het ongelijksoortige karakter van de betreffende bezigheden, is het niettemin aannemelijk dat deze aanzienlijk verschilt. Ten aanzien van creatieve tijdschriftpublicaties en literairbeschouwelijke bezigheden kan worden opgemerkt dat het activiteiten betreft die onderdeel vormen van, of op zijn minst nauw verbonden zijn met de primaire bezigheid van schrijvers, *i.e.* hun creatieve werk. Voor poëtische activiteiten geldt bovendien dat een

⁴⁰ Zie Bijlage IV (Gerard Reve, Hendrik de Vries, Ward Ruyslinck).

auteur zich hiermee, anders dan bijvoorbeeld met nevenactiviteiten op organisatorisch of bestuurlijk vlak, op het werkterrein van de kritiek zelf begeeft. Met het oog hierop is het aannemelijk dat de zojuist genoemde activiteiten zich sterker (kunnen) doen gelden in de literair-kritische reacties op een werk dan de eventuele literaire nevenfuncties van de auteur. Daarbij gaat het veelal om activiteiten, die betrekkelijk ver afstaan van datgene waarmee een schrijver geacht wordt zich eerst en vooral bezig te houden en waarop critici hem ook in de eerste plaats dienen te beoordelen.⁴¹ Anders dan creatieve tijdschriftpublicaties of poëtische uitlatingen van auteurs, verschaffen literaire nevenfuncties in het algemeen gesproken de kritiek geen (geldige *c.q.* bruikbare) aanknopingspunten voor de karakterisering van een werk. Hun invloed op de literair-kritische receptie van een werk lijkt daarom, zeker waar het de beoordeling van de aard en kwaliteit van dit werk betreft, in de meeste gevallen beperkt en in ieder geval moeilijk traceerbaar. Vermoedelijk is het belang van literaire nevenfuncties vooral erin gelegen dat ze de aandacht van critici op het werk van een auteur kunnen vestigen en hem de goodwill en steun kunnen bezorgen van personen die in een positie verkeren om zijn werk onder de aandacht te brengen. Wanneer een auteur niet actief is in literaire nevenfuncties, doet hij afstand van de mogelijkheid om langs deze weg aandacht voor zijn creatieve werk te genereren. Het is echter onwaarschijnlijk dat critici hieraan tevens negatieve conclusies zullen verbinden ten aanzien van de kwaliteit van zijn werk.⁴² Wat dat betreft lijkt een auteur die zich niet op literatuurbeschouwelijk vlak manifesteert een groter risico te lopen. Critici gaan er immers van uit dat schrijvers van niveau een omvattende visie hebben op de aard en functie van literatuur en, evenals zichzelf, in staat zijn om deze te verwoorden. Wanneer een auteur er geen blijk van geeft over een dergelijke literatuuropvatting te beschikken, kan dit twijfels doen rijzen omtrent het niveau van zijn werk.

41 Zie Hoofdstuk I, paragraaf 5.

42 Vermoedelijk doet zich eerder de situatie voor dat juist de (talrijke) nevenfuncties van een auteur voor critici aanleiding vormen om diens literaire kwaliteiten in twijfel te trekken.